

## A PÁPAI EV. REF. FŐISKOLAI KÖNYVTÁR SZABÁLYZATA 1802-BŐL.

MOKOS GYULÁTÓL.

A dunántúli ev. reform. egyházkerület pápai főiskolája új otthont kapott. Ebbe a legújabb kollegiumba — még áll a száz éves ó kollégium, meg az ötven éves új kollégium is — a könyvtárt is átköltöztették, nem régiben állítván fel a könyveket két szobában és a hozzájuk tartozó folyosón, a Nemzeti Múzeum elvei szerint, szakonként (két nagyságban). betűrendben. A könyvtálmány az ezer forintos évi dotációból rohamosan szaporodik, a helyiség pedig most is szűk, úgy hogy az iskola vezetősége rövidesen másikról lesz kénytelen gondoskodni, a mely, — egy század alatt negyedik, — egy időre végleges is lehetne már. Jó lenne elkülöníteni a levéltári anyagot is (hisz egy százzal ezelőtt a sokkal kevesebbet külön kezelték), és zárható szekrényekben a könyvtár mellett elhelyezni, a hova mostani meg nem felelő helyiségéből még a kerületi levéltár is át lenne szállítható, valamint nyitni egy kis dolgozó szobával megtöltött nagy nyilvános olvasó termet. Ez utóbbit sürgeti a város és vidékének érdeke is, a melyben a régi híres főiskola nagy kultúrmissziót teljesít, a tanuló ifjúságé pedig elodázhatatlanul megköveteli.

Kiadta az egyházkerület egy súlyos kötetben, a melynek azonban felemás papirosa és nehezen kezelhető kiállítása a főiskolai nyomdát nem igen dicséri, a könyvtár érdekes történetének rövid áttekintésével (3—22. lap) bevezetett katalogust is (szak-katalogus 26—605. l., betűrendes címjegyzék 606. laptól végig).

Erre a bevezetésre, minthogy nem bírálatot írunk, ismeretése meg a M. Könyvszemle 1901. évfolyamának 404—406. l. megjelent, elég legyen most két megjegyzés.

1. A negyedik lapon azt olvassuk, hogy a könyvtár létezésének legrégebbi írott emléke 1637. okt. 26-ról való: ezzel a kelettel van ugyanis bejegyezve, hogy »Ex donatione Generosi Domini Lutrek (de Lyka) . . . collatus est in usum scholae Papensis«. Közbevetőleg legyen mondva, ez a »Lutrek (de Lyka)« becsületes nevén Agha András, Mezőlakon is birtokos pápai lakos (1650 körül Pápán a reform. egyház presbitere) volt. A bejegyzet ákombákomb: Ex donatione . . . Andreae Agha . . . Adományánál van a könyvtárnak régebbi könyve is, ha igazat mond Schlüsselburg Konrád művének, Theologiae Calvinistarum libri III. (Francof. ad M., 1594.) felső táblája belső oldalán valószínűleg most is látható ez a bejegyzés, a melyet — ámbár fakó betűi közül néhány megkopott — ezelőtt 12 évvel még jól ki lehetett betűzni: »Sum Thecae Amplissimi Coetus Ref. Papen. ab Ao 1619.« A könyv régi száma Theol. 41., most a K III 4<sup>o</sup> szakba van beosztva.

2. A tizenkettedik lapon azt olvassuk, hogy a könyvtár első rendezése Tóth Ferencz könyvtárnokságában történhetett (a 15. l. szerint a múlt század második tizedében), a mikor »valószínűleg helyi katalógus készült a könyvtár akkori állományáról olyan formán, hogy a könyveket, tekintet nélkül tartalmukra, egymás mellé fellálitották és sorszámokkal látták el.« A könyvtárnak a múlt század elején végrehajtott rendezéséről egészen pontos fölvilágosítás nyerhető az akkori jegyzőkönyvekből. és katalógusokból. Ezek szerint Tóth Ferencz, a későbbi nagy nevű püspök, a zsenge könyvtár gondozását — nem 1805-ben, mint a 10. lapon, nem is 1804-ben, mint a 17. lapon állítja historiographusunk, hanem 1802-ben (V. ö. Nagy papok életrajza 6. l.) — elvállalván, a rendezéshez tüstént hozálátott: a nagyobbára Lácza József és Márton István szerzette könyveket szakok szerint hat szekrénybe azonnal elrakta és a katalógusokat összeállította. 1806-ban már nyolcz szekrény telt meg, a tékánkénti helyi katalógusokon kívül pedig volt külön betűsoros szakkatalógus, meg egy általános ugyancsak betűsoros főjegyzék. 1819-ben 9 szekrény könyve volt a könyvtárnak, 1826-ban 13, Kerkapoly idejében 17. A múlt század második felében azonban összezavarodtak a könyvtár ügyei. A ládába hányt könyvek és kéziratok nagy része romlásnak kitéve hasznavehetetlenül hevert félre eső helyeken, mi közben nem egy értékes darab elkallódott; a tanuló ifjúság a rendes kezelés alatt levő részhez sem juthatott

hozzá; a tanárok, ha újabb tudományos műveket akartak olvasni. kénytelenek voltak saját számlájukra hozatni: a könyvtár pedig tulajdon kölesön adott tőkécskéjét úgy törlesztgette a saját adósánál mintha ez lett volna az ő hitelezője. A katalogusoknak most is meg kell lenniök.

Van ennek a Tóth Ferencz-féle rendezkedésnek még más emléke is: egy igen jó és szépen megírt könyvtár-szabályzat, a mely ugyancsak megérdemelte volna, hogy jó emlékezetben maradjon. Második részében (*B* szakaszának 1—2. §-a) igen szerencsésen oldja meg azt a nehéz kérdést, hogyan lehet évről-évre növekedő becsű könyvtárt gyűjteni úgy szólván semmiből. Ezek a §-ok adják kulcsát annak is, hogy nyomtatott katalogusunkban a Szabó Károly Régi magyar könyvtára I. és II. kötetébe tartozó művek jegyzéke nyolcz lapot (581—589. l.), a kéziratoké pedig — ámbár nincs is valamennyi fölvéve (péld. Bocsor I., Tarzy L. s mások kéziratai teljesen hiányoznak) — többet foglal el tizennégy lapnál (591—605. l.). Ez utóbbiakat, melyek között sok a deákok másolta iskolai vezérfonal, unokáink kétségen kívül nagyobb becsben fogják tartani, s jegyzéket is bizonyosan mást készítenek majd rólok: olyant, a melyben nem lesz péld. egy sárospataki avagy debreczeni professornak külföldi szerzót követő (gyakran czafoló, többnyire bővítő és mindig hazai viszonyainkhoz alkalmaztató) előadásainak vázlata vagy dictatuma hol az eredeti szerző, hol az előadó professor, hol a másoló deák neve, hol meg a tárgy czime alatt bevezetve, avagy egy-egy több kötetes mű Bányai meg Historia, vagy Magyarázattya meg Sakramentom stb. stb. alá mint ebben, széthányva. Kár volt az 1. §. rendelkezését továbbra is fenn nem tartani s a 2. §-sal elhallgatni: nem fogytak volna meg annyira napjainkban a könyvtár részére adakozók, mint a 19—20. lapon közölt névsorból kitűnik, holott a régiek között nincsenek fölemlítve

Huszár Károly,  
 Jeney György,  
 Kecskeméti Dániel és Zsigmond,  
 Kulcsár István,  
 Márton István örökösei,  
 Mészáros Márton,  
 Nagy György,

Torkos Menyhért,

Pápai Tóth József,

a kik egyenként 50—100—200, összesen ezernél több könyvet és kéziratot ajándékoztak. Felújításukat ajánljuk az illetékesek figyelmébe.

Az érdekes szabályzat így van megírva a dunántúli ev. reform. egyházkerület levéltára III. 10. számú kötegében.

1802-dik esztendőnek június 30-án, a midőn a pápai reformatum collegium bibliothecájának számadásai az 1796-tól fogva ezen 1802-ik esztendőnek június 30-ig a helybeli consistorum által megvizsgáltattak, ugyanakkor ezen bibliotheca további administratiójára nézve e következő constitutio hozatott.

I. Legyen ezután a bibliothecának egy directora, a kit mindenkor a locale consistorium nevez ki ezen hivatalra a professorok közül és egy számadó bibliothecarius a deákok közül, a kit a professorok választanak és esküvés mellett auctorizálnak ezen hivatalra, arra mindenkor vigyázzván, hogy az juratus deák legyen s ne praeceptor.

A) A bibliotheca directorának kötelességei ezek lesznek.

1. Vigyázzon a bibliotheca nevedésére, jövedelmére, securitására.

2. A mely könyv vevődik, vagy ajándékoztatik a bibliotheca számára, azt mindjárt a bibliothecába bevívén és annak ott bizonyos és állandó helyet adván, irassa be, vagy írja be maga a specialis catalogusba és a generalis indexbe, annak editiója helyével, esztendőjével s kötésével együtt; nemkülönben azt is, hogy hány tomusból s volumenből áll és micsoda nagyságú a könyv. Ugyanakkor irassa be a vett könyvet abba a diariumba, melybe az jegyeztetik fel, hogy a bibliotheca cassájából micsoda könyvek, hogy mikor: melyik esztendőben, melyik holdnapban, mely napon és ki által vevődtek. Más rubrica alá pedig az ajándékoztakat is irassa be az ajándékozóknak neveikkel együtt a feljebb leírt mód szerint.

3. A mely ritkaságok s régiségek ajándékoztatnak a bibliothecának, azokat maga írja fel az arra elkészítendő diariumba és azokat jó zár alatt a thecában tartsa, mely a bibliothecában álljon, és senkinek semmit azokból ki ne adjon. Nem különben az igen régi ritka és prohibitus könyvek s a könyvekről eddig volt és leendő számadások is itt tartassanak.

4. Minden holdnap végén nézze meg, hogy bevette-e a bibliothecarius a kiadott könyveket és integre jöttek-e be. Ha azonban valami kár lesz, ítélje meg és a kártevő citáltatván az oskolai consistorium által, köteleztessen a kár visszatérítésére.

5. A bibliothecában álljon egy persely, a melyet kulcs alatt

tartson és minden esztendőben karácsonykor nyissa fel és az abban lévő pénz recognitio alatt adódjon által a perceptornak.

6. A számadáskor — mely mindenkor újesztendő elején esik meg — összevetvén a bibliotheca költségét annak jövedelmével, a megmaradt kész summa a professorok számához képest ugyan annyi egyenlő részekre osztasson fel oly véggel, hogy minden professor megtudhassa, mennyi könyvet hozathat a jövő esztendőre a maga tudományaira. Mindazáltal a könyvek beköttetésére maradjon ben valami a cassában. A mely könyveket pedig a professorok az obtigentiájok szerint hozatnak, azokat küldjék a bibliotheca directorához a bibliopola specificatiójával együtt, a ki a könyveket köttesse be és aztán irassa be a bibliotheca catalogusába és a könyvek diariumába. A specificatio pedig pro documento maradjon a bibliothecariusnál, melyet a számadásnál tartozik producálni. Ha pedig valamely professor obtigentiáján felyül hozatna a bibliotheca nyakára, ne receptáltasson.

7. Ha elmegy a városról és a bibliothecarius nincs itthon. bizza a bibliothecára való vigyázást a professorok közül valamelyikre.

8. A bibliothecariuson kívül senkit bibliotheca directora, sem más professor be nem küldhet a bibliothecába.

9. Ha a bibliothecához valamit csináltat a bibliotheca directora, vagy könyveket köttet, a mesterember mindent specificáljon, a melyet a bibliotheca directora a maga neve aláírásával küldjön a bibliothecariumhoz a kifizetés végett.

10. Egy tudós ujságot, milyen a jénai tudós ujság, minden esztendőben kell járítani.

B) A számadó bibliothecarius kötelességei.

1. A bibliothecariusnak semmiféle könyvet a bibliotheca directorának híre nélkül a bibliotheca könyveinek seriesébe beírni, vagy azokban csak egy esztendő számon, vagy edition legkisebbet is változtatni hivatala elvesztése elatt nem szabad.

2. Semmit a bibliotheca számára a bibliotheca directorának híre nélkül ne csináltasson.

3. A bibliothecának csinosan való tartása, megszellőztetése, annak minden holdnapban egyszer való kisépretése, ablakainak fél esztendőben egyszer való megmosatása, főképpen a könyveknek a három sátoros innepek s az examenek előtt való megporolása az ő kötelessége lesz.

4. Szorgalmatosan vigyázzon, hogy a bibliotheca kulcsa, melylyel a deákok közül csak ő bir, el ne vesszen és ha elvész, köteles egyszeribe azt a bibliotheca directorának bejelenteni, hogy az a bibliotheca securitására dispositiót tehessen.

5. Senkit maga helyett a bibliothecába be nem küldhet 2 két forint büntetés alatt, mely alkalmatossággal ha valami kár esne, egyedül maga felel érte.

6. Ha innepre, vagy supplicatióba vagy akárhová megy a városról, köteles lesz elmenetele előtt való nap a bibliotheca kulcsát a bibliotheca directorának által adni.

7. A bibliotheca rendesen minden vasárnap 12 órától fogva estveli templomig áll nyitva, a deákok tehát ekkor kérhetnek ki magoknak könyveket.

8. Legyen egy diarium, a melybe a kivitt könyvek iródjanak fel.

9. A deákokkal írassa fel magokkal a tulajdon magok nevek után azokat a könyveket, a melyeket kivisznek és a datumot is. Magának is csak úgy szabad kivinni könyvet, ha azt a diariumban felírja a maga neve után.

10. A románokat, prohibitus és drágább könyveket, minéműek a sok tomusból álló ritka, fényes editiójú könyvek, úgy az atlasokat ki nem lehet adni.

11. Egy holdnapnál tovább egy deáknál sem állhat a bibliotheca könyve, valamint innepek és a supplicatio ideje alatt sem. Azért is holdnap végén és az electiók előtt harmad nappal köteles minden diák a bibliotheca minden könyveit személy szerint bevinni és azt a neve alól lehúzni. A ki ezt nem cselekszi, citáltatván először négy, másodszer nyolcz garast fizet; a ki pedig még harmadszor is ezen rendelés ellen vét, annak nem lesz többé szabad a bibliothecából könyvet adni ki.

12. Augustustól fogva első novemberig egy könyvet sem lesz szabad kiadni sem togatus sem nem togatus deákoknak.

13. A professorok akár holdnap végén, akár vacatióban kérnek ki könyveket, azok kiadassanak specificatio mellett és csak a könyvekről való számadásakor kérje azokat egytűlegyig vissza.

14. Az eklészia lelkipásztorának és az oskola igazgatásába bele folyó előljáróinak erga schedam adja ki azokat a könyveket, a melyeket kérnek és augustus holdnapban kérje vissza.

15. Külföldre és más vallásu embernek nem lesz szabad semmi könyvet bibliotheca directorának híre nélkül kiadni.

A classisták közül senkinek könyvet a bibliothecából nem adhat, másnak sem szabad az általa kivett bibliotheca könyveit általadni. A ki ezt cselekszi, 10 garasra büntettetik és ha vagy elvész a könyv, vagy abban kár esik, a kivevő tartozik mindenért felelni.

17. Mikor a könyvek holdnap végén, vagy innep előtt bevitetnek, vizsgálja meg, ha nincsenek-e azok eltentázva, vagy befrkálva, vagy behajtogatva, vagy nem szakasztódott-e ki abból valami, vagy a táblájába nincs-e valami hiba és ha valami ilyent vesz észre, jelentse meg a bibliotheca directorának, a ki a kártevőt az oskolai székre citáltatván, a kártevő a kárhoz képest büntettessen.

18. Soha gyertyával a bibliothecába menni nem szabad; ebből az okból senkinek gyertyavilággal könyvet kiadni nem lesz szabad.

19. Pipázni a bibliothecában egyáltalában tilalmaztatik. Ezt

akár maga a bibliothecarius cselekszi, akár másnak akárkinek megengedi, fizetni fog tiz forintot és hivatalából kitétetik.

20. Ha idegen, vagy idevaló urak és asszonyságok, vagy más közönséges és tisztességes emberek kívánnák meglátni a bibliothecát, azokat egész emberséggel fogadván vezesse fel; de leányokkal, vagy magános személyekkel a director híre nélkül oda menni, ott azokkal, vagy deák társaival tanyát ütni egy forint büntetés alatt — ha más ki nem jönne is — megtiltatik.

21. A bibliothecát meglátogatóknak, vagy a könyvért oda menő deákoknak adja tudokra, hogy ő amely könyvet parancsolnak, kész kiadni, de magok a könyvhez ne nyúljanak, azokat ki ne huzogálják.

22. A bibliothecát meglátogatók, ha a bibliotheca számára akarnak pénzt ajándékozni, a thecarius vezesse azokat a bibliothecában álló perselyhez és kérje, hogy abba vessék bele, a mit akarnak, mivel neki azt elvenni nem szabad, vagy ha elveszi, az ajándékozót szemeláttára vesse azt bele a perselybe.

23. A bibliotheca könyveiről való számadása így menjen végbe a bibliothecariusnak.

1. A bibliotheca könyveiről csak akkor kell számot adni, mikor változik a thecarium.

2. Számadása előtt két s három héttel minden könyvét a thecának, akárkinél legyenek azok, bekérje.

3. Az auctoricált szerzések szerint adjon számot egyenként minden könyvről az új thecariusnak, az ezen könyvek számbavételére director professor által meghívatandó egyik világi inspectornak, egy juratus és egy kinevezendő gregarius deákok jelenléteiben, a kik a könyvek meglétéről írásban tegyenek relációt az eklezsiai consistorium előtt, melynél fogva a thecarius absolváltasson és neki az absolutio a collegium pecsétjével kiadattason. Azonban ezen számbavételnek meglett volta s arról való relatio a közelebb tartandó oskolai consistoriumban a protocolumba bévetettessen.

4. Ha valamely könyv elvész, az a számadó által vagy pénzben refundáltassék, vagy más éppen oly editiójú, akkor mindjárt substituáltassék.

5. Vizsgálta meg akkor az a diarium is, melybe a vett s ajándékozott könyvek beadattak, hogy tudja a consistorium, hogy minden bibliothecarium alatt mivel és miből szaporodott a bibliotheca.

## II. A bibliotheca jövedelméről.

A bibliotheca jövedelme vagy pénzből, vagy könyvekből áll.

A) A bibliotheca pénzbeli jövedelméről és annak adminisztrációjáról.

1. A bibliotheca pénzbeli jövedelme áll vagy fundatiókból — milyen még most csak a Chernel fundatio — vagy az immatriculatiókból bejött pénzből, melyért a tanítvány egy forintot ad, az inas 30

krajczárt (ezt beadja a rector professor), vagy a büntetésből bejött pénzből, vagy a subscriptionalis pénzből, mely egy forint és 30 krajczárt tesz, de a melyből a physicum experimentumokra adódjon ki a 30 krajczár és a bibliotheca cassájába az egy forint tétessen be (ezeket adja a senior), vagy a perselybe vetett pénzből, melyet a bibliothecának directora adjon be a bibliothecariusnak, úgy a könyvekben tett kárért bejövő pénzből, melyet a thecarius a director commissioja mellett tegyen be a cassába.

2. A bibliotheca pénzbéli jövedelmének administratioja bizatik a bibliothecariusra, a ki azt az elébe adott insrtuctio szerint veszi és a collegium cassájáról való számadáskor tartozik is mind a perceptomról, mind az erogatomról documentumok mellett számot adni.

3. A bibliothecának directora kezébe menjen minden bibliothecát illető fundationalis levél, hasonlóképpen minden pium legatumok, vagy akármi névvel nevezendő pénz, melyet ő egy arra való diariumba a testaló, vagy ajándékozónak nevével a peceptumnak napjával együtt írjon be s a legközelebbi eklézsiái consistorium előtt arról relatiót tegyen.

4. A bibliotheca cassája is tartozik a benlakó professor házában, az arra rendelt fiókban, a melynek két kulcsa lesz, melynek egyike a directornál, a másika pedig a bibliothecariusnál áll.

5. Ezen fiókban álljanak a bibliothecát illető mindenféle fundationalis levelek és a bibliotheca pénzéről való számadáshoz tartozó documentumok, úgy a bibliothecáról való mindenféle számadások.

6. Mikor a professorok meghozatják a rátájok szerint hozatandó könyveket, a bibliothecariustól kérjék a pénzt quietantia mellett.

B) A bibliotheca könyvbéli jövedelmét teszik azok a könyvek :

1. Melyeket a rectoriákra menő, vagy académiákról megjött deákjaink ajándékoznak a bibliothecának, melyre ezeket a collegium iránt való háládatosság és jóindulat magában is kötelezi, de egy-szersmind ennek teljesítésére köteleztetnek is.

2. A melyeket bizonyos jóakarók ajándékoztak.

3. A melyeket a professorok obtingentiájok szerint hozatnak. Mindezekről számol a bibliothecarius a feljebb előadott módok szerint.